

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ХУЛІГАНСТВА: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ І СУДОВА ПРАКТИКА

**ПЛОХУТА Євгеній Петрович - доктор філософії, доцент кафедри
юриспруденції Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного університету**
ORCID ID: <https://0009-0008-0106-0378>
УДК 343.343.3
DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.2.15>

Актуальність теми статті зумовлена складністю для кваліфікації та правозастосування такого виду кримінального правопорушення, як хуліганство, що зумовлено відсутністю в доктрині кримінального права однозначного підходу до розуміння оцінних понять, використовуваних законодавцем у статті 296 КК України. Це зумовило постановку як мети статті розкриття об'єктивних ознак складу злочину, передбаченого статтею 296 КК України.

Встановлено, що основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок. Із урахуванням судової практики розкрито зміст безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого статтею 296 КК України.

Обґрунтовано, що поряд з основним безпосереднім об'єктом хуліганству притаманний додатковий обов'язковий альтернативний об'єкт, яким є здоров'я особи, її власність, власність юридичної особи, громадська безпека, авторитет державних органів тощо, а за частиною 3 статті 296 КК України – правомірна діяльність представників влади або громадськості, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку, чи громадян, які припиняють хуліганські дії.

Констатовано, що складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 296 КК України, притаманна така факультативна ознака об'єкта, як потерпілий від його вчинення. Визначено коло фізичних та юридичних осіб, які можуть бути потерпілими від вчинення хуліганських дій.

На основі аналізу норм КК України встановлено, що об'єктивна сторона хуліганства полягає у грубому порушенні громадського порядку, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Із урахуванням доктринальних підходів і судової практики розкрито зміст понять «грубе порушення громадського порядку», «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм». Визначено факультативні ознаки об'єктивної сторони хуліганства, якими є місце і час вчинення цього кримінального правопорушення.

Розкрито особливості об'єктивної сторони особливо кваліфікованих складів кримінальних правопорушень, передбачених частинами 3 і 4 статті 296 КК України.

Ключові слова: хуліганство, об'єкт кримінального правопорушення, громадський порядок, об'єктивна сторона кримінального правопорушення, особлива зухвалість, винятковий цинізм.

Постановка проблеми

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності становлять суспільно небезпечні умисні протиправні діяння, спрямовані на заподіяння істотної шкоди таким об'єктам кримінально-правової охорони, як громадський порядок і моральні засади життєдіяльності суспільства. Коло кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності визначено законодавцем у розділі XII Особливої частини Кримінального кодексу України і включає в себе хуліган-

ство (стаття 296). Хуліганство є найбільш поширеним кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та нерідко призводить до вчинення інших, у тому числі й більш тяжких злочинів.

Статистичні дані останніх років свідчать про існування загальної тенденції до зниження рівня вчинення хуліганства, що в доктрині кримінального права призвело до висловлення пропозиції та обґрунтування можливості декриміналізації цього кримінального правопорушення. Зокрема, вчені звертають увагу на те, що нині закріплення хуліганства у кримінальному законодавстві не відповідає суспільній небезпеці такого діяння, оскільки у суспільстві відбулися зміни морально-етичних орієнтирів, через що типове хуліганство не є тією суспільною небезпекою для пересічного громадянина, якій слід запобігати кримінальними покараннями [1, с. 157]. Натомість, на сьогодні пропозиція стосовно декриміналізації хуліганства є передчасною, оскільки кримінальна відповідальність є пропорційною формою реагування держави на вчинення діянь, передбачених статтею 296 КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-правові аспекти кримінально-правової характеристики хуліганства та кваліфікації кримінальних правопорушень за статтею 296 КК України досліджували у своїх працях В.В. Артюхова, В.І. Борисов, О.А. Галемін, Д.А. Демчишин, О.О. Дудоров, О.А. Івахненко, М.Й. Коржанський, М.І. Мельник, П.С. Матишевський, В.О. Навроцький, М.Л. Наклович, В.В. Налуцишин, Є.Д. Тадика, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий, С.А. Шалгунова, Т.В. Шевченко, С.С. Яценко та інші вітчизняні вчені. Наукові розвідки зазначених науковців заклали фундаментальні основи для подальшого дослідження проблематики, пов'язаної зі здійсненням кримінально-правової характеристики хуліганства.

Водночас, у доктрині кримінального права справедливо констатується, що в українській кримінально-правовій систе-

мі хуліганство є одним з найскладніших для кваліфікації та правозастосування видом кримінального правопорушення. Це пов'язано з тим, що складом цього правопорушення передбачено низку оціночних понять, а на рівні судового тлумачення не вироблено єдиного підходу до їх розуміння [2, с. 77]. Наведене зумовлює підвищену актуалізацію проблематики кримінально-правова характеристики хуліганства.

Метою статті є розкриття об'єктивних ознак складу злочину, передбаченого статтею 296 КК України.

Виклад основного матеріалу

У доктрині кримінального права загальноприйнятим є підхід, за якого склад кримінального правопорушення розкривають за допомогою чотирьох елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Повною мірою зазначений підхід підлягає поширенню на здійснення кримінально-правової характеристики хуліганства.

Ознаки об'єктивної сторони хуліганства в цілому визначені законодавцем у частині 1 статті 296 КК України, відповідно до якої ним є грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом [3]. Водночас, зміст категорій, якими законодавець оперує в зазначеній нормі, ним не розкривається.

З аналізу частини 1 статті 296 КК України вбачається, що основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок. Нормативне визначення поняття громадського порядку міститься в частині 1 статті 1 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», у якій законодавець під ним розуміє сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних

норм [4]. Водночас, преамбула цього Закону передбачає його поширення на регулювання правовідносин щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням на території України футбольних матчів, що організовуються відповідно до національних та міжнародних вимог [4]. Відповідно, наведене визначення поняття громадського порядку не є універсальним, хоча в цілому дозволяє зрозуміти законодавчий підхід до розуміння його змісту.

Поняття громадського порядку було та продовжує залишатися предметом підвищеної уваги в судовій практиці. Так, свого часу Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ вказував, що об'єктом захисту у статті 296 КК України є громадський порядок, який слід розуміти як стан суспільних відносин, що виник, сформувався, змінюється та існує під впливом дії правових норм (значною мірою), моральних засад, звичаїв, етичних правил, традицій, інших позаюрідичних чинників і знаходить свій вияв (відображається) у безпечності громадського спокою, охороні здоров'я, честі та гідності людини, її прав та свобод, зокрема, права на відпочинок, усталених правил співжиття, комунікації (спілкування), у поведінці в побуті, у повазі і ставленні членів спільноти один до одного, у нормальному функціонуванні органів державної влади, місцевого самоврядування, різних установ, організацій, громадських об'єднань, інших інституцій, які займаються корисною суспільною діяльністю (лист від 30.01.2013 р. № 223-192/0/4-13) [5]. На сьогодні до розкриття об'єкта хуліганства звертається Велика Палата Верховного Суду, яка відзначає, що безпосереднім об'єктом кримінально-правової охорони за статтею 296 КК України є громадський порядок, тобто суспільні відносини, що сформовані внаслідок дії правових норм, а також моральних-етичних засад, звичаїв, традицій та інших позаюрідичних чинників і полягає в дотриманні усталених правил співжиття. Підтримання громадського порядку є одним із важливих чинників захисту честі, гідності, здоров'я, безпеки громадян, їх спокійного відпочинку

та безперешкодної праці, втілення інших природних, соціальних і культурних прав членів людської спільноти (постанова від 03.07.2019 р. у справі № 288/1158/16-к) [6].

Поряд з основним безпосереднім об'єктом, хуліганству притаманний додатковий обов'язковий альтернативний об'єкт. Ним можуть бути здоров'я особи, її власність, власність юридичної особи, громадська безпека, авторитет державних органів тощо). Для особливо кваліфікованого складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 296 КК України, як вказує В.В. Артюхова, характерним є додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт – правомірна діяльність представників влади або громадськості, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку, або громадян, які припиняють хуліганські дії [7, с. 9].

У реальній дійсності в ході вчинення хуліганства, як вважають О.А. Галемін і В.В. Шаблистий, винувата особа одночасно посягає на всі об'єкти, які охоплюються межами її дії, і для себе не поділяє об'єкти на основний та додаткові. Такий поділ можливий лише на підставі ознак відповідних складів злочинів. Також у реальній дійсності винувата особа може посягати лише на безпосередній об'єкт або декілька таких і не має на увазі ніякого «родового» чи «загального» об'єкта [8, с. 51].

Крім того, складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 296 КК України, притаманна така факультативна ознака об'єкта, як потерпілий від його вчинення. Як вказує Д.А. Демчишин, склад хуліганства хоча конструктивно не передбачає потерпілого, але він завжди є під час вчинення хуліганських дій [9, с. 96]. Поняття потерпілого визначається в частині 1 статті 55 КПК України, відповідно до якої ним може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власни-

ків облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [10]. Таким чином, потерпілим від хуліганства може бути як фізична, так і юридична особа, якій вчиненням цього кримінального правопорушення було завдано відповідну шкоду. В особливо кваліфікованому складі злочину, передбаченому частиною 3 статті 296 КК України, потерпілим також є представник влади, представник громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, інший громадянин, який припиняв хуліганські дії.

Об'єктивна сторона хуліганства, з урахуванням його законодавчої дефініції, наведеної в частині 1 статті 296 КПК України, полягає у грубому порушенні громадського порядку, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом [3]. Таким чином, хуліганство вчиняється шляхом активних дій винної особи і не може вчинятися шляхом бездіяльності.

Грубе порушення громадського порядку, як вказують М.І. Мельник та М.І. Хавронюк, передбачає недотримання встановлених правил поведінки у громадських місцях. Оцінювати порушення як грубе слід з урахуванням кількості його учасників, території, на якій мало місце порушення, важливості нормальної діяльності відповідних об'єктів, кількості потерпілих, тривалості порушення тощо [11, с. 950]. Зокрема, хуліганство може полягати у застосуванні насильства, пошкодженні майна, знущанні над особами, які перебувають у безпорадному стані тощо, що вчиняються з урахуванням ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони, визначених у статті 296 КК України. Як відзначає Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду, хуліганські дії можуть супроводжуватися ненормативною (брутальною, нецензурною) лексикою та/або фізичним насильством, зокрема із використанням травмуючих властивостей таких предметів, як вогнепальна зброя, і призводять до заподіяння моральної та матеріальної шкоди (постанова від 05.12.2019 р. у справі № 556/1576/17) [12].

У будь-якому випадку діяння, що вчиняється особою, обов'язково притаманні або особлива зухвалість, або винятковий

цинізм, на що звертає увагу Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду (постанова від 07.09.2021 р. у справі № 671/324/17) [13]. Тлумачення наведених понять наводиться Великою Палатою Верховного Суду, яка наголошує, що проявами особливої зухвалості під час цих дій є нахабне поведіння, буйство, бешкетування, поєднане з насильством, знищення або пошкодження майна, тривале порушення спокою громадян, зрив масового заходу, тимчасове порушення нормальної діяльності установи, підприємства, організації або громадського транспорту тощо. Винятковим цинізмом у контексті статті 296 КК України визнаються дії, що демонструють брутальну зневагу до загальноприйнятих норм моралі, зокрема прояви безсоромності чи грубої непристойності, публічне оголення, знущання з хворих, дітей, людей похилого віку, осіб, що знаходяться у безпорадному стані (постанова від 03.07.2019 р. у справі № 288/1158/16-к) [6].

Факультативними ознаками об'єктивної сторони хуліганства, як вказує В.В. Артюхова, є місце і час вчинення кримінального правопорушення, що мають значення для встановлення ступеня суспільної небезпеки кримінального правопорушення [7, с. 10]. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду відзначає, що хуліганські дії, як правило, відбуваються в публічних (громадських, людних) місцях. Водночас, громадський порядок може бути порушений і за відсутності сторонніх осіб чи у присутності лише потерпілого (вночі, у безлюдному місці, у квартирі) (постанова від 05.12.2019 р. у справі № 556/1576/17) [12]. Якщо грубе порушення громадського порядку, що супроводжувалося особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом і було вчинене з мотивів явної неповаги до суспільства, було вчинене поза межами робочого часу закладу, однак заклад працював і в ньому були присутні відвідувачі, то такі діяння можуть кваліфікуватися як хуліганство. Формальне врахування часу завершення роботи закладу не може братися за основу під час кваліфікації дій як хуліганства. Склад цього кримінального правопорушення може мати місце й тоді, коли у

закладі поза межами його робочого часу перебувають відвідувачі, а заклад продовжує здійснювати свою діяльність (постанова від 07.09.2021 р. у справі № 671/324/17) [13].

Об'єктивна сторона особливо кваліфікованого складу злочину, передбаченого частиною 3 статті 296 КК України, може бути поєднана з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії. Як відзначає Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду, опір як кваліфікуюча ознака хуліганства виявляється в активній протидії (відштовхування, завдання побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень тощо) представникові влади чи громадськості або іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, з метою позбавити зазначених осіб можливості виконати службовий чи громадський обов'язок з охорони громадського порядку. При цьому опір має бути складовою частиною хуліганства, мати місце в період його вчинення. Якщо ж опір було вчинено після припинення хуліганських дій – як протидію затриманню, він не може бути кваліфікуючою ознакою хуліганства і відповідальність має наставати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 296 і 342 КК України (постанова від 17.09.2020 р. у справі № 463/4135/16-к) [14]. Водночас, від опору як активної протидії слід відрізнити непокору, яка не є кваліфікуючою ознакою хуліганства і виражається в невиконанні вимог представника влади, громадськості або іншого громадянина, на що вказує В.В. Налуцишин [15, с. 55].

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони особливо кваліфікованого складу хуліганства, закріпленого частиною 4 статті 296 КК України, є застосування вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень. Застосування зброї, як вказують М.І. Мельник і М.І. Хавронюк, означає фактичне використання її для фізичного впливу на потерпілого, коли цими діями створювалася реальна загроза його здоров'ю або життю (здійснення приціль-

ного пострілу або інший спосіб використання її бойових властивостей), або для психологічного впливу (демонстрування оголеної вогнепальної зброї, приведення її в бойове положення, прицілювання, поєднане зі словесною погрозою, тощо) [11, с. 443]. Винною особою може застосовуватися як холодна, так і вогнепальна зброя, а також інші предмети, спеціально пристосовані або заздалегідь заготовлені для нанесення тілесних ушкоджень.

Висновки

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що ознаками об'єктивної сторони хуліганства є об'єкт та об'єктивна сторона. Основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок, додатковим обов'язковим альтернативним об'єктом – здоров'я особи, її власність, власність юридичної особи, громадська безпека, авторитет державних органів тощо, а додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом особливо кваліфікованого складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 296 КК України, – правомірна діяльність представників влади або громадськості, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку, чи громадян, які припиняють хуліганські дії. Факультативною ознакою об'єкта хуліганства є потерпілий від вчинення кримінального правопорушення, яким може бути фізична особа, якій заподіяно фізичну, матеріальну та/або моральну шкоду, та юридична особа, якій вчиненням цього кримінального правопорушення завдано матеріальну шкоду, а в особливо кваліфікованому складі злочину, передбаченому частиною 3 статті 296 КК України, також представник влади, представник громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, інший громадянин, який припиняв хуліганські дії.

Об'єктивна сторона хуліганства полягає в грубому порушенні громадського порядку (шляхом застосування насильства, пошкодження майна, знущання над особами, які перебувають у безпорадному стані тощо, що вчиняються з урахуванням ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони,

визначених у статті 296 КК України), що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Об'єктивна сторона особливо кваліфікованого складу злочину, передбаченого частиною 3 статті 296 КК України, може бути поєднана з опором представників влади або представників громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, а обов'язковою ознакою об'єктивної сторони особливо кваліфікованого складу хуліганства, закріпленого частиною 4 статті 296 КК України, є застосування вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень. Факультативними ознаками об'єктивної сторони хуліганства є місце і час вчинення кримінального правопорушення.

Література

1. Тадика Є.Д. Щодо декриміналізації хуліганства в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 157-160.
2. Демчишин Д.А. Суб'єктивні ознаки хуліганства за кримінальним правом України. *Приватне та публічне право*. 2021. № 1. С. 77-81.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011 р. № 3673-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17>.
5. Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм матеріального права щодо кваліфікації хуліганства: лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.01.2013 р. № 223-192/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13/ed20130130>.
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 р. у справі № 288/1158/16-к (провадження № 13-28кч19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998245>.
7. Артюхова В.В. Хуліганство: кримінально-правове та кримінологічне пізнання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2021. 22 с.
8. Шаблистий В.В., Галемін О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії: монографія / за заг. ред. В.В. Шаблистого. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с.
9. Демчишин Д.А. Основний безпосередній об'єкт хуліганства та перспективи подальшого розвитку законодавства про кримінальну відповідальність. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 92-99.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
12. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05.12.2019 р. у справі № 556/1576/17 (провадження № 51-5277км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241508>.
13. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 07.09.2021 р. у справі № 671/324/17 (провадження № 51-2697км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99556526>.
14. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 17.09.2020 р. у справі № 463/4135/16-к (провадження № 51-1070км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91722814>.
15. Налуцишин В.В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак хуліганства (ч. ч. 2, 3, 4 ст. 296 КК України). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2013. Вип. 23. Ч. I. Т. 3. С. 52-57.

Plokhuta Ye.

**OBJECTIVE SIGNS OF
HOOLIGANISM: DOCTRINAL
APPROACHES AND JUDICIAL PRACTICE**

The relevance of the topic of the article is stipulated by the complexity of qualification and law enforcement of such a criminal offense as hooliganism, which is due to the lack of an unambiguous approach to understanding the evaluative concepts used by the legislator in Article 296 of the Criminal Code of Ukraine in the criminal law doctrine. This has led to the purpose of the article being to reveal the objective elements of the crime under Article 296 of the Criminal Code of Ukraine.

It is established that the main direct object of hooliganism is public order. Taking into account the case law, the author reveals the content of the direct object of the criminal offense under Article 296 of the Criminal Code of Ukraine.

It is substantiated that along with the main direct object, hooliganism has an additional mandatory alternative object, which is the health of a person, his/her property, property of a legal entity, public safety, authority of state bodies, etc., and under part 3 of Article 296 of the Criminal Code of Ukraine – lawful activities of representatives of the authorities or the public performing

duties to protect public order, or citizens who stop hooliganism.

It is stated that the criminal offense under Article 296 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by such an optional feature of the object as the victim of its commission. The author defines the range of individuals and legal entities which may be victims of hooliganism.

Based on the analysis of the provisions of the Criminal Code of Ukraine, the author establishes that the objective side of hooliganism consists in a gross violation of public order accompanied by special audacity or exceptional cynicism. Taking into account the doctrinal approaches and case law, the author reveals the content of the concepts of «gross violation of public order», «special audacity» and «exceptional cynicism». The author identifies the optional features of the objective side of hooliganism, which are the place and time of commission of this criminal offense.

The author reveals the peculiarities of the objective side of the specially qualified corpus delicti of criminal offenses under Parts 3 and 4 of Article 296 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: hooliganism, object of a criminal offense, public order, objective side of a criminal offense, special audacity, exceptional cynicism.